

Милић Ј. Милићевић, *Посвећеници и жртве / Српски санитет у Ваљевској болници у Првом светском рату*, Међуопштински историјски архив, Ваљево, 2021, 187 стр.

Извесна стихијност, као мера националног карактера о којем пише Слободан Јовановић, карактеристика је српске историографије. У последње време је обележавање значајних годишњица и јубилеја повод да се сва пажња стручне и шире јавности усмери на тај одређени део прошлости. Научни скупови, сериозне и популарне монографије, изложбе, пригодан телевизијски програм и тако даље пратећи су догађаји медијске и научне халабуке. Сетимо се само обележавања двестагодишњице почетка Српске револуције, стогодишњице од почетка балканских ратова и Великог рата, јубилеја Миланског едикта или осамстогодишњице проглашења краљевине Србије и аутокефалности српске цркве. Међутим, када обележавање јубилеја прође, тај део прошлости нестаје из пажње јавности и препушта се бризи неколицине истрајних истраживача и научника. Један од њих је Милић Милићевић који својој обимној библиографији, у годинама када је обележавање јубилеја прошло, придодаје монографију о Ваљевској болници, „својеврсном симболу страдања у Првом светском рату“.

О Ваљевској болници, истина, постоји обимна научна, књижевна и публицистичка продукција. Милићевићева монографија, невелика по обиму, значајна је, пре свега, због критичког отклона према постојећој научној литератури и тежњи да се преиспитају уврежене оцене, па да се на основу нових извора и тумачења, придонесе, не доношењу коначног суда, већ исправљању одређених нетачности у постојећем наративу о Ваљевској болници. Милићевић настоји, како истиче у предговору, да „персонализује“ повест о Ваљевској болници, односно, да кроз биографије лекара и болничара, домаћих и страних, прикаже рад Ваљевске болнице. Због таквог приступа монографија се дели на две тематске целине. У првој је приказан контекст у којем је деловала Ваљевска болница, а у другој су предочене (на српском и енглеском језику) биографије персонала Ваљевске болнице.

Прва тематска целина монографије је, заправо, шири историјски контекст, стање у којем се налазио српски војни санитет и непосредни ратни догађаја који су утицали на оснивање Ваљевске болнице. У оквиру те це-

лине налазе се поглавља: *Знаци упозорења, Балканско ратиште 1914. године, Ваљевска болница и Посвећеници и жртве, домаће и страно санитетско особље Ваљевске болнице 1914–1915. године*. Као врсни проучавалац историје српске војске, Милићевић указује на чињеницу да је током 19. века и на почетку 20. века недостатак школованих лекара био системски проблем у српској војсци и друштву. Наводи податак да је на почетку Великог рата, на 400.000 мобилисаних, долазило 450 лекара, односно један лекар на око 900 војника. Поред тога, указује да у тзв. „хируршкој ери“ српског војног санитета није обраћана посебна пажња на мере за сузбијање епидемије, упркос извесним искуствима из балканских ратова. Затим наводи карактеристике пегавог, трбушног и повратног тифуса, тзв. рекурене, наводећи да је за шест месеци колико је трајао, смртност од тифуса у Србији износила 15%, па 20%, а у јеку епидемије, од јануара до марта 1915. године, чак 60%. Милићевић се трудио и успео да постојећа сазнања о Ваљевској болници систематизује. Наводи, такође, да је у ратним дејствима 1914, од септембра до децембра те године у Србији било између 24.000 и 43.000 болесних и рањених српских војника, што је илустровао табелом. С друге стране, указује на то да је Ваљевска болница „вишезначан појам“ и

да обухвата преко педесет објеката у Ваљеву и широј околини. Зато је табеларно представио сваки од тих објеката, који су били разврстани у следеће категорије: редовне војне болнице, резервне војне болнице, привремене војничке објекте и пољске болнице. Пише и о важности санитетског воза на прузи уског колосека Ваљево–Лајковац–Младеновац, којим је дневно превозено 2 до 3 хиљаде рањеника. Систематично и прегледно проговара и о домаћим и страним лекарима ангажованим у Ваљевској болници, који су били различитих етничких припадности, као и дипломци (претежно) с немачких универзитета. Утврдио је да су од 85 лекара Ваљевске болнице преминула 24 домаћа лекара, „број већи од оног који је досада у историографији навођен“, и још осам аустроугарских лекара и један амерички. Милићевић је узео у обзир лекаре Ваљевске болнице који су од последица тифуса умрли у другим градовима и селима, али и аустроугарске лекаре ангажоване у болници. Своје тврдње поткрепио је табеларним приказом с именима лекара и датумима и местима у којима су преминули.

Мањак особља и губици припадника српског војног санитета попуњавани су доласком страних медицинских мисија у Србију (јесен 1914 – лето 1915). Холандску мисију предводио је др Тинховен, руску др Сичев, фран-

цуску др Консеј, швајцарску др Хиршфелд, а шкотску др Алис Хачисон. Милићевић истиче да је за сузбијање епидемије тифуса посебно била значајна британска мисија др Вилијама Хантера. Читаоци ће се о сваком лекару и медицинару Ваљевске болнице информисати у другој тематској целини монографије, у којој су азбучним редом и би-

ографски представљени прво доктори, па затим медицинско особље, међу којим је била и најпознатија српска сликарка Надежда Петровић. Могућност да се на једном месту прочитају те биографије посебна је вредност Милићевићеве монографије.

Др Радомир Ј. Поповић